

Marmaris-Taşlıca Raporu

25-27 Kasım 2022

İZMİR BÜYÜKŞEHİR BELEDİYESİ

ÖZET

Marmaris'e bağlı Taşlıca Mahallesi, sahip olduğu engebeli araziler ve yetersiz su kaynakları gibi olumsuz şartlar içerisinde yüzyıllardır geleneksel yöntemler ile tarım ve hayvancılık yapmaktadır. İzmir Büyükşehir Belediyesi'ne bağlı Başka Bir Tarım Mümkün Sertifikasyon Ekibi tarafından, kadim yöntemler kullanılarak yapılan tarım ve hayvancılık çalışmalarını araştırmak için saha çalışması yapılmıştır. Tarım ve hayvancılık yaparken aynı zamanda da agro turizm faaliyetleri sürdüren Erol Demircan, saha araştırması sırasında ekibe eşlik ederek doğanın işleyişine aracsız tanıklık edilmesini sağlamıştır. Yürütölen saha çalışması sırasında, hayvancılığın ve tarımın yapıış şekilleri hakkında detaylı bilgiler edinilmiştir.

Saha araştırması, 25 Kasım 2022'de başlamış 27 Kasım 2022'de sona ermiştir. Araştırma kapsamında ilk olarak bölgenin tarihi ve coğrafi özellikleri üzerinde bilgi verilmiştir. Ardından uzun zamandır bölgede kullanılagelmiş, tarım ve hayvancılığın birbirini destekleyecek şekilde sürdürme yöntemleri üzerinde edinilen bilgiler aktarılmaya çalışılmıştır. Sonuç ve değerlendirme kısmında ise kullanılan kadim yöntemlerin çıktıları, edinilen izlenimler doğrultusunda değerlendirilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Taşlıca, Geleneksel, Tarım, Hayvancılık, Su, Atalık, Üretim Havzası

Marmaris-Taşlıca

Muğla ilinin Marmaris ilçesine bağlı olan Taşlıca mahallesi, ilçe merkezine 60 km uzaklıkta bulunmaktadır. Mahalleye 4 km uzaklıkta bulunan Sindili Ovası'ndaki Hisartepe tarihsel olarak Karya Devleti'ne bağlı Phoenix kentine ev sahipliği yapmıştır. Kentte yerleşimin yaklaşık olarak M.Ö 6. yüzyılda başladığı düşünülmektedir. M.Ö 4. yüzyılda Rodos hakimiyetine girerek önemli bir merkez haline gelmiş olan bölge M.Ö 3. yüzyılda nüfus artışı yaşayarak Sindili Ovası'na yayılarak antik tarım teraslarından oluşan yerleşim modelini oluşturmuşlardır. 14. yüzyılda Menteşe Beyliği hakimiyetine giren bölge daha sonra 1424'de Osmanlı hakimiyetine girmiştir.¹ Bölgede yaşam 1923 nüfus mübadelesine kadar devam etmiş bu tarihten sonra yukarı kısımlarda yaşayan Rumlar önce Rodos'a ardından da Atina'ya geçmiştir. 1968 yılına kadar Sindili Ovası'nda konumlanan ve Fenaket olarak adlandırılan köy, susuzluk gibi sebeplerle bu tarihten sonra günümüzdeki yerine taşınmış ve Taşlıca adını almıştır.²

Fotoğraf 1: Bölgede kullanılmış antik tarım terasları ve günümüzde ekim yapılabilen araziler iç içe.

Taşlıca, güneybatı- kuzeydoğu istikametinde yaklaşık 30 km uzunluğunda ve 15-20 km genişliğindeki Bozburun Yarımadası'nın en az nüfusa sahip ve en yüksek rakımlı mahallesidir. ³ Bölgede tipik Akdeniz İklimi görülmekte ve ortalama sıcaklık 27 derece olarak kabul edilmektedir. Bölge yer yer 900 metreyi bulabilen, oldukça dik dağlar arasına sıkışmış çukur vadiler ve dar boğazlardan oluşmaktadır.⁴ Yarımadanın sahip olduğu bu özellikler üzerinde yaşamını sürdüren halkın da geçim kaynakları kısıtlanmıştır. Bölgenin dağlık olması, verimli tarım arazilerinin kısıtlı büyüklüklerde olması gibi faktörler bölgede görece küçük parçalı arazilerde tarım yapılabilmesine neden olmuştur. Yarımadanın kuzeyine kıyasla güneyde otlak olarak kullanılacak arazilerin bulunması Taşlıca'da hayvancılık yapılabilmesini mümkün kılmış bir etken olarak karşımıza çıkmaktadır. ⁵ Akdeniz ikliminin görülmesi sebebiyle bölgede maki bitki örtüsü geniş alana yayılmaktadır. Bölgede en çok görülen türler ise delice, sakız ağacı, kermes meşesi, keçiboynuzudur. Bunun yanında bölgede Kızılçam ormanları da geniş yer tutmakla birlikte sayısı gittikçe azalan boz ayının, 86 kuş türü ve 26 sürüngen türünün bölgede varlığı tespit edilmiştir.⁶

Fotoğraf 2: Taşlıca'da üretim yapılan arazilerden bir kısmı.

Taşlıca'da Geleneksel Üretim

İzmir Büyükşehir Belediyesi'nin Başka Bir Tarım Mümkün vizyonundan hareketle saha çalışmaları yürüterek envanter oluşturan Başka Bir Tarım Mümkün Sertifikasyon Ekibi, geçmişten günümüze varlığını sürdüren kadim üretim havzaları üzerinde saha araştırması yapmak ve detaylı bilgi edinebilmek adına Muğla ilinin Marmaris ilçesine bağlı Taşlıca Mahallesi'ne 26.11.2022 cumartesi günü ziyarette bulundu. Yapılan saha araştırmalarında ekibimize bölgede tarım ve hayvancılığı atalık yöntemler ile gerçekleştiren Erol Demircan eşlik etti.

Fotoğraf 3: Tarım için kullanılmayan arazilerinin sulama göleti olarak kullanımının anlatıldığı bir saha gezisi.

Uzun zamandır kısıtlı su kaynakları ile yetinen Taşlıca Mahallesi'nde suyun doğru kullanımı özel bir yer tutmaktadır. Bu yüzden yüzyıllardır içerisinde 62 adet su kuyusunun bulunduğu "40 kuyuların" hem köylüye hem de yetiştirilen hayvanlara su temin edilmesi

için kullanımı geleneksel bir uygulama olarak bugüne ulaştığı görülmüştür. Öyle ki Taşlıca halkı, yaşamlarında önemli yer tutan bu kuyulara Başkuyu, Ortakuyu, Karaahırlı (kara yalaklı), Hirakuyu (suyu zayıf kuyu), Eseler (isalar), Bıyıklar, Arnavutlar, Ayşe Gelin gibi isimler vermiştir. Bu kuyular uzun yıllardır köylünün en büyük ihtiyacı olan suyun sağlanması sebebiyle yaşamlarında önemli bir yer taşımıştır. Her kuyuya bir isim verilmiş ve kullanım için eşit paylaştırılmıştır. Yağmur sularını değerlendirmek için sarnıçlar kurulmuş ve yine sürülerin su ihtiyaçlarını giderebilmesi için tarıma elverişli olmayan arazilerde sulama göletleri yapılmıştır.

Fotoğraf 4: Kırk Kuyular olarak adlandırılan bölge.

Taşlık ve engebeli arazilerde yük ve su taşımak için kullanılmak üzere hemen her evde eşek bulundurulması alışlagelmiş bir uygulama olarak günümüze kadar taşınmıştır. Ancak eşekler bugün yük taşıma amacı ile değil sütünden faydalanmak amacıyla yetiştirildiği görülmüştür. Elde edilen sütler yalnızca gıda olarak değil doğal sabun yapımı içinde kullanılmaktadır. Eşekler ile taşınan suların bir süre sonra yetmemesi üzerine bu kez evlerinin altına yapılan sarnıçlar ile yağmur suyunun biriktirilmesi yöntemi uygulanmaya başlanmıştır. Bu şekilde Taşlıca'da, tüm kısıtlı imkanlara rağmen yağmurdan en iyi verimi alacak şekilde doğal üretim döngüsü devam ettirilmeye çalışılmaktadır. Öyle ki ekim zamanında yağın yağmur miktarına bağlı olarak toprağın aldığı tava göre ekim planları yapılmakta olduğu görülmüştür. Bu bağlamda ekim yapılacak zaman tarif edilirken "güz çiftinde hayvanın ayağına çamur yapışmalı" tabirinin kullanıldığına tanıklık edilmiştir.

Fotoğraf 5: Erol Demircan Atalık tohum ekimi için toprağın durumu ve ekim yöntemi üzerine bilgilendirmelerde bulunurken.

Ekim zamanlarıyla ilgili olarak diğer eklenecek dikkat çeken bir deneyim ise ay takviminin kullanılmasına yönelik uygulamadır. Ne ekilirse ekilsin aya göre hareket edilmesi gerektiğini düşünen üreticiler, Ayın döngüsel hareketlerini kapsayan bu takvimin çok önemli olduğunu belirtmişlerdir. Akşam olduğunda ay saat 18:00 gibi gökyüzünde hilal şeklinde ise ekim için bir gün daha beklenmesi gerektiğini. Eğer akşamüstü bakıldığında ay saat 20:00'de batıyorsa ekim için daha uygun olduğu düşünülmektedir. Ay takvimine göre hareket edilmediğinde dikilen- ekilen her tohum ve fidanların çürüyeceğine, ürünlerden verim alınamayacağına inanılmaktadır. Örnek olarak ay takvimi dikkate alınmadan dikilen zeytin fidanlarında kurt yeniği olduğu belirtilmiştir.

Kadim üretim döngüsünü devam ettirmeye çalışan Taşlıcalılar zeytin, badem, incir, harnup, karakılçık buğdayı, gambilya, mürdümük ve üzüm gibi kuraklığa dayanıklı ürünler

yetiştiriyorlar. Yerel çeşitler açısından çok zengin bir coğrafya olan Taşlıca, yetiştirdiği susuzluğa dayanıklı ürünler ile ön plana çıktığı ve bu ürünleri agro turizmin etkisiyle pazarlayabildikleri görülmüştür.

Antik dönemlerden kalma tarım teraslarının bölgede daha çok bağcılık ve zeytincilik için kullanılmış kadim bir yöntem olduğu dikkat çekmektedir. Bölgedeki deliceden aşılana zeytin ağaçlarının asırlık, neredeyse bin yıllık bir köklerinin olduğunun üzerinde durulurken bağcılığın ise günümüzde giderek azaldığı belirtilmiştir. Geçmişte yapılan bağcılıktan geriye Bizans döneminde şarap için geç döneme kadar kullanılan değirmen kalmıştır. Bu değirmenlerde kullanılan taşlar ise yerinden hiç kalkmamıştır. Saha araştırması sırasında

Fotoğraf 6: Geleneksel tarım kapısı gezisi esnasında karşılaştığımız elinde “dayak” sopası bulunan bir üretici.

evlerin bahçesinde bulunan atalık karakılçık buğdayından ekmek ve peksimet yapıldığı fırınlar dikkat çekmektedir. Arazi yapısının engebeli olması ve yağışların istenen seviyede olmaması dikilen fidelerin büyümeleri için gerekli olan suyu karşılamak adına insanlar bidonlarla ve eşeklerle su taşıyor, bu zorlu süreç sonunda büyüyen ağaçlar artık kendi suyunu kendisi karşılayabilir duruma geldiğinde su vermeden meyve verebilecek hale geldikleri vurgulanıyor. Bu şekilde bölgede 20 çeşit incirin, bademin ve nar ağaçlarının ayrıca sulama ihtiyacı duymadan yetiştiği de köylüler tarafından aktarılmıştır. İncir ve badem silkelemek için dayak adı verilen uzunca sopa kullanıldığı da araştırma sırasında görülmüştür. Kullanılan bu sopanın başka köylerde çam/andızdan yapılan şekilleri köye getirilip, incirle takas edilerek ya da satın alınarak temin edildiği belirtilmiştir.

Bunların yanında bölgede yetişen bitkilerin (içlerinde endemik olanları da mevcut) farklı şekillerde kullanımının yaygın olduğu dikkatimizi çeken önemli bir konuyu oluşturmaktadır. Dönemlerine göre toplanan bitkilerin bazıları yemek için, bazıları ise tıbbi faydaları olduğu düşünülerek kullanılmakta ve pazarlanmaktadır. Şubat sonu, mart başı bölgede kendiliğinden yetişen ve Çocuk Felci hastalığına iyi gelen ebegümece, turp otu, çayı akciğer için etkili bir ilaç olan bölgede iki-üç familyasının yetiştiği karahindiba, yeni doğum yapan kadınlarda süt yapıcı etkisi olan söğütlüce otu son olarak da 7 farklı türünün yetiştiği adaçayı kullanılan bitkilere örnek olarak verilmiştir. Bu bitkilere ek olarak bölgede keçi beslenmesinden kaynaklı hem keçinin beslenmesinde kullanılan hem de tıbbi olarak fayda sağladığı düşünülen fasulyeye benzeyen Nicik otu ile karşılaşmıştır.

Saha araştırması sırasında Taşlıca'nın kadim tarım yöntemlerinin öğretilmesine gerek olmadığı özellikle vurgulanmıştır. Bunun nedeninin ise tarım ile ilgili her şeyin doğanın kendisinden öğrenildiğine dair taşınan inançtır. Erol Demircan bu durumu şu şekilde anlatmaktadır: “Şimdi diyelim ki tarlaya buğday ektin. Buğdayın verimli olup olmayacağını yağmur sana söylüyor. Mayıs ayı geldiğinde yağmur yağar nisan ayında devam ederse ürün verimli olur, eğer yağmazsa sadece buğdayın sapı kalır. Yazın cemreden sonra toprak yarılr, kışın kapanır. Şey derler son cemre toprağa düşünce toprak su tutmaz toprak çatladı derler. Bunların hepsini doğa sana yaşatarak öğretiyor.”

Fotoğraf 7: Havzada tarım ile birlikte yürütülen hayvancılık nedeniyle yeni dikilen fidanların hayvanlardan korunması için uygulanan geleneksel yöntem ve geçirdiği üç aşama birlikte.

Hayvancılığın yapıldığı bir yerde ağaç yetiştirebilmeyi de doğanın öğrettiğine dair örnekleri saha çalışması sırasında gözlemlene şansı bulunmuştur. Ağaç henüz fidan halindeyken taş ve çalı ile etrafının korunması ile serbest gezen hayvanların ağaca zarar vermesi engellenmektedir. Bu uygulama fidan ağaç formunu alana kadar devam etmektedir. Ağaç büyüdükten sonra ise altında otlayan hayvanların ulaşabildikleri dalları yemesi ile doğal bir budama gerçekleşmektedir.

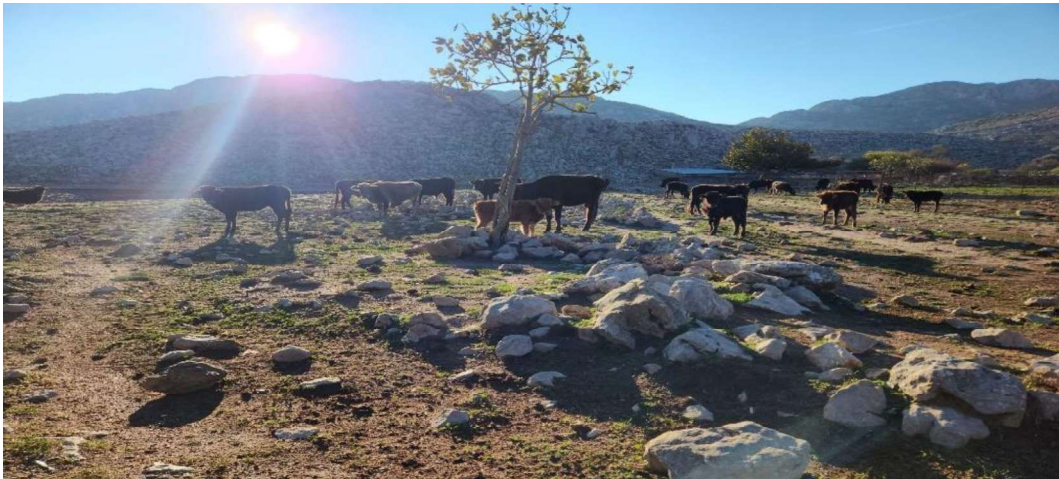
Tarım ve hayvancılığın iç içe geçtiği Taşlıca mahallesinde 400 yıldır süregelen bir geleneğin devam ettiği görülmüştür. Bu geleneksel yöntemin Sindili Ovası ile kuzeyde kalan bölgeyi ikiye ayıran ve yılın yarısı kapalı tutulan bir “kapı” ile yetiştirilen hayvanların ekinlere zarar vermesini engelleyen ve doğal nadas, gübreleme yapılmasını sağlayan bir uygulama olduğu görülmüştür. Ekimin olmadığı dönemler kapalı tutulan kapı açılıyor ve üretim arazilerine salınan hayvanlar doğal yollarla bu arazileri gübreliyor. Ekim zamanında ise yine açılan kapı kapatılıyor ve doğal gübreleme döngüsü böylece devam ediyor.

Fotoğraf 8: 400 yıldır kullanılan tarım kapısı önünde geleneksel uygulama hakkında Erol Demircan tarafından yapılan bilgilendirme.

Erol Demircan kapı konusunda şunları anlatıyor: “Bu yöntem bölgeye yağın birinci ve ikinci yağmur sonrasında çift sürülmeye hazır olduğunda başlıyor. Tarlalar sürülmeye başladıktan sonra kapı kapanıyor. Kapı kapandıktan 3-5 gün sonra köyün içerisinde tellal çekiliyor. Köyün içerisinde kalan kısma ası içi derler, ası içi sürülmüş arazi anlamına gelir. Ası içerisinde hayvan kaldıysa köylü 10-15 kişi gider her bölgeden taraklama şeklinde gelir, hiç arkada hayvan bırakmayacak şekilde içeri kalan hayvanı öbür tarafa çıkarır. Sonra tekrar kadınlar ve erkekler çalı yaparlar taş duvarların üzerine, altı ay boyunca korunup gider. Kasım-Mayıs arası kapı kapatılır. Kapı kapandıktan sonra araba, motor geldiğinde kapı açılıp tekrardan kapatılıyor. Yabancı bilmeyen biri açık bırakıyor. Başiboş hayvan geçebilir ama köylü tarafından gözetim altında tamamen. Bu şekilde köylü tarlasını da temizletmiş oluyor. Evler yapılıyor tarlaların içerisinde, Mayıs'ta hasat edilen otlar onun içerisinde dolduruyor. Hayvan önce dışarıdaki otu yiyor, en son her tarafta ot bittiği zaman yavaş yavaş o tarladaki evde depolanan otlara geliyor. Burada amaç hayvanı hem buraya alıştırmak hem de tarlanın gübrelenmesini sağlamak. Ertesi yıla burada doğal gübre ile çok güzel ot oluyor, bir bağ yerine üç bağ oluyor mesela.”

Tarım ile birlikte birbirini destekleyecek şekilde yürütülen hayvancılık kapsamında köyde karasığır, keçi, koyun ve eşek yetiştiriciliğinin önemli bir yer kapladığı görülmüştür. Öyle ki hemen hemen her evde keçi ve eşek varlığı dikkat çekmiştir. Bölgede 500 adet sakız ve merinos cinsi koyun, 10 bin adet kara keçi, 200 adet eşek ve bin adet de karasığır bulunmaktadır. Tamamen açık, çevrili olmayan arazilerde kendi kendilerine otlayan keçi, koyun ve karasığır yanında öncelerde taşımacılık için kullanılan eşeklerden günümüzde sütünden faydalanılmaktadır.

Fotoğraf 9: Kapı henüz kapatılmamışken arazilerde otlayan karasığırılar.

Sonuç ve Değerlendirme

Taşlıca Mahallesiinde tarım ve agro turizm faaliyetleri ile geçimini sağlayan Erol Demircan ile gün boyu yapılan saha çalışmasında görüldü ki Taşlıca susuz yetişen zeytin, armut, badem, incir, karakılçık buğdayı, gambilya, mürdümük gibi ürünlerin üretimi ve üretim teknikleri açısından çok zengin bir coğrafyaya sahip. Havzada tüm zorlu ve kısıtlı imkanlara rağmen en çok verimi alacak şekilde doğal üretim döngüsü korunarak devam edilmeye çalışılıyor. Taşlık ve engebeli arazilerde yük taşımak için kullanılan eşeklerin, bu amaçla kullanımı azalsa da sütü sağılarak hem gıda maddesi olarak hem de sabun olarak kullanımı sağlanıyor. Yine aynı şekilde arazilerinde yetişen bitkileri sadece gıda olarak kullanmıyor, onlardan geleneksel yöntemler ile kremler, sabunlar yapıyor ve gelir elde ediyor. Bu açıdan bakıldığında geçmişte karşılaşılan kullanım şekilleri çerçevesinde coğrafyanın yetişmesine izin verdiği tüm ürünlere katma değer kazandırılması üzerine özel bir çabaları olduğu görülmüştür.

Bölgede yüzyıllardır devam eden kapı uygulamasından da açık bir şekilde görülüyor ki bölge, her ne kadar zor şartlara da sahip olsa üretim devam ettirilebiliyor ve olumsuz şartlar doğal bir uygulama ile ortadan kaldırılmaya çalışılıyor. Hayvanlar doğal yollar ile besleniyor ve ekim arazileri doğal yollar ile gübreleniyor. Bu anlamda Taşlıca, önemli ve hayati olanın doğaya rağmen üretim yapmak değil, yapılan üretimin eskiden olduğu gibi doğaya uygun bir şekle dönülmesi olduğunu gözler önüne seriyor. Hayvanların ve toprağın doğal bakımı yanında suyun doğru kullanımı da bölgenin özen gösterdiği bir konudur. Ancak suyun kullanımı bu denli dikkat edilen bölgede ciddi paralar harcanarak yapılan göletin, altına serilen malzeme nedeniyle suyunun kullanıma elverişli olmadığı tespit edilmiştir. Yapay gölet, Taşlıca sakinlerinin üzüntülerini dile getirdiği bir sorun olmaya devam etmektedir. Suyun doğru kullanımına bu kadar dikkat edilen bir bölgede bu denli bir israfın herkesi derinden üzdüğü açık bir şekilde görülmektedir.

Fotoğraf 10: Suyu tutmak için kullanılan malzeme nedeniyle kullanımı yasaklanan gölet.

KAYNAKÇA

(1)- <https://www.phoenixprojesi.com/phoenixin-kisa-tarihcesi/>

(2)-<https://nisanyanmap.com/?yer=25495&haritasi=ta%C5%9Fl%C4%B1ca>

(3)- TAŞLIGİL, Nuran. “Datça – Bozburun Özel Çevre Koruma Bölgesi ve Turizm”. *Ege Coğrafya Dergisi*: 74.

(4)- BENTER, Mathias. “Hydas: Bozburun Yarımadası’nda Müstahkem Bir Yerleşim Yeri”. *Belleten*.

(5)- SUNA, Doğaner. “Bozburun Yarımadası: Coğrafi Ortam ve İnsan”. *Coğrafya Dergisi*: 42.

(6)- TAŞLIGİL, Nuran. “Datça – Bozburun Özel Çevre Koruma Bölgesi ve Turizm”. *Ege Coğrafya Dergisi*: 74.

